Laagland Archeologie Rapport 592

Bureauonderzoek

Kalverstraat 19, Steenwijk, Gemeente Steenwijkerland (Ov.)

februari 2021

Versie 1.1 (concept)

In opdracht van:
Junco B.V.

Colofon v2.3

Laagland Archeologie Rapport 592

Bureauonderzoek Kalverstraat 19 te Steenwijk, Gemeente Steenwijkerland (Ov.)

Auteur: L.C. Nijdam

In opdracht van: Junco B.V.

Foto's en tekeningen: Laagland Archeologie

Status rapport: concept

Controle: E.W. Brouwer

Autorisatie: E.W. Brouwer

ISSN 2468-4759

Laagland Archeologie BV
Virulyweg 21F-G
7602 RG Almelo

E-mail: info@laaglandarcheologie.nl
KvK-Nummer: 60294418

© Laagland Archeologie BV, Almelo, februari 2021

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Laagland Archeologie BV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

Laagland Archeologie heeft in januari 2021 een bureauonderzoek uitgevoerd aan de Kalverstraat 19 te Steenwijk. Het onderzoek vond plaats in verband met de ruimtelijke procedure rondom de sloop van de bestaande bebouwing en nieuwbouw van een complex met 14 appartementen. De exacte bodemingreep is nog niet bekend. Op de locatie rust nu nog een winkelbestemming, die moet worden omgezet naar wonen.

Het bureauonderzoek had tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen. Centraal staat daarbij de vraag of en zo ja welke archeologische resten (complextype, datering, diepteligging en gaafheid) in het plangebied kunnen worden verwacht. Hiertoe zijn landschappelijke, archeologische en historische bronnen geraadpleegd.

Het centrum van Steenwijk heeft een hoge archeologische verwachting voor resten van de agrarische vol- en laatmiddeleeuwse nederzetting en de vestingstad die het in de nieuwe tijd werd. De straatzijde is van oudsher bebouwd, maar de achterzijde is lange tijd in gebruik geweest als (groente) tuin en pas na 1950 bebouwd. De verwachting is dat de bovengrond tot tenminste 50 cm -mv bestaat uit opgebrachte en geroerde grond. Hieronder wordt een dunne laag keizand op keileem verwacht. In de top van de natuurlijke ondergrond kunnen archeologische sporen uit de periode volle middeleeuwen t/m vroege nieuwe tijd verwacht worden. Het kan niet geheel worden uitgesloten dat er nog oudere resten aanwezig zijn, maar de kans dat deze geroerd zijn is erg groot.

Het wordt aangeraden om bij de nieuwbouw archeologievriendelijk te bouwen. Een handreiking voor archeologievriendelijke bouwen is te vinden op de website van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed. Dit houdt kortweg in dat er voldoende ruimte (2-3 meter) tussen heipalen wordt gelaten om in de toekomst nog onderzoek te kunnen doen. Verder dient graafwerk – ook voor wat betreft de sloopwerkzaamheden - zich te beperken tot 20 cm boven de intacte bodem, die verwacht wordt op 50 cm -mv. Deze 20 cm vormt een bufferzone, omdat in de praktijk de verstoring altijd dieper is dan de graafdiepte. Er zou dan tot 30 cm -mv gegraven kunnen worden.

Indien sloopwerkzaamheden dieper dan 30 cm -mv zijn voorzien, dan wordt geadviseerd dit onder archeologische begeleiding te laten plaatsvinden.

Indien het niet lukt of als het niet wenselijk is om de nieuwe bodemverstoring te beperken, wordt aanbevolen om na de sloop van de bestaande bebouwing een archeologisch proefsleufonderzoek uit te voeren om na te gaan of zich nog archeologische grondsporen (greppels, paal- en afvalkuilen) in het plangebied bevinden. Hierbij dient rekening te worden gehouden met een doorstart naar een volledige opgraving.

Ook een optie is om het graafwerk plaats te laten vinden onder archeologische begeleiding. Als er geen of weinig vondsten zijn is dit de snelste en goedkoopste methode. Als er wel sporen zijn, zullen de kosten en het tijdspad uitlopen en moeilijker beheersbaar zijn.

Voor zowel een archeologische begeleiding als een proefsleuvenonderzoek is een door het bevoegd gezag goed te keuren Programma van Eisen (PvE) vereist. Het PvE borgt enerzijds het archeologisch-wetenschappelijk belang en anderzijds de belangen van de opdrachtgever.

Bij elke graafwerk, dus ook tot 40 cm -mv wordt de archeologische werkgroep van Steenwijkerland graag ingelicht, die komen dan om eventuele archeologische vondsten te registreren en veilig te stellen. Contactpersoon van de werkgroep is Zwaan Beijk (06-22847925) of kijk op https://www.historischeverenigingsteenwijk.nl/was/.De implementatie van dit advies is in handen van de Gemeente Steenwijkerland.

Mochten bij graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten of grondsporen worden aangetroffen, dan geldt conform de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (033 421 74 56) of via de website: www.cultureelerfgoed.nl/contact.

Samenvatting 5
1 Inleiding 8

1.1 Aanleiding onderzoek 8
1.2 Afbakening plan- en onderzoeksgebied 8
1.3 Administratieve gegevens 9
1.4 Huidige situatie en toekomstig gebruik 10
1.5 Geplande verstoring 12
1.6 Onderzoeksdoel 12

2 Inventarisatie 13

2.1 Inleiding 13
2.2 Landschappelijke ontwikkeling 13
2.3 Archeologie 16

2.3.1 Bekende archeologische waarden 16
2.3.2 Vondstlocaties 16
2.3.3 AMK-terreinen 17
2.3.4 Eerder archeologisch onderzoek 17

2.4 Historie 18

3 Conclusie en verwachting 23
4 Selectieadvies 24
literatuur 25
BIJLAGE 1 AMZ-cyclus 27
BIJLAGE 2 Archeologische perioden 28
BIJLAGE 3 Gemeentelijke archeologische beleidskaart 29
BIJLAGE 4 Waarnemingen, AMK-terreinen en onderzoeksmeldingen 30

HOOFDSTUK 1 INLEIDING

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

De aanleiding voor het onderzoek vormt de sloop van de bestaande bebouwing en de bouw van een complex met 14 appartementen aan de Kalverstraat 19 te Steenwijk (gemeente Steenwijkerland). Het onderzoek is noodzakelijk in verband met een bestemmingsplanwijziging.

Het archeologisch beleid ter plaatse is gebaseerd op de archeologische beleidskaart van de Gemeente Steenwijkerland en verankerd in het bestemmingsplan 'Steenwijk en Tuk, Artikel 40' uit 2013. Hieruit blijkt dat op de locatie de dubbelbestemming Waarde – Archeologie 1 ligt.[1] Deze dubbelbestemming is onderbouwd door de archeologische beleidskaart van de Gemeente Steenwijkerland. Archeologisch onderzoek dient deel uit te maken van ruimtelijke procedures bij graafwerkzaamheden met een bodemverstoring dieper 30 cm -mv over oppervlakte van meer dan 100 m^2 waarbij geen gebruik wordt gemaakt van de bestaande fundering.

Met de voorgenomen nieuwbouw worden deze vrijstellingsgrenzen mogelijk overschreden waardoor rekening dient te worden gehouden met archeologie. De opdrachtgever beoogt met het onderzoek de gemeentelijke paraaf te krijgen voor het onderdeel archeologie. Aanvullende wensen zijn niet kenbaar gemaakt.

1.2 AFBAKENING PLAN- EN ONDERZOEKSGEBIED

Het plangebied is het perceel Kalverstraat 19. Kadastraal bestaat het uit de percelen 4405, 3181 en 32663. Een zone van 200 m rondom het plangebied wordt voldoende geacht om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen. Deze zone wordt aangeduid als 'onderzoeksgebied' (zie afbeelding 1).

[1] Geraadpleegd op www.ruimtelijkeplannen.nl

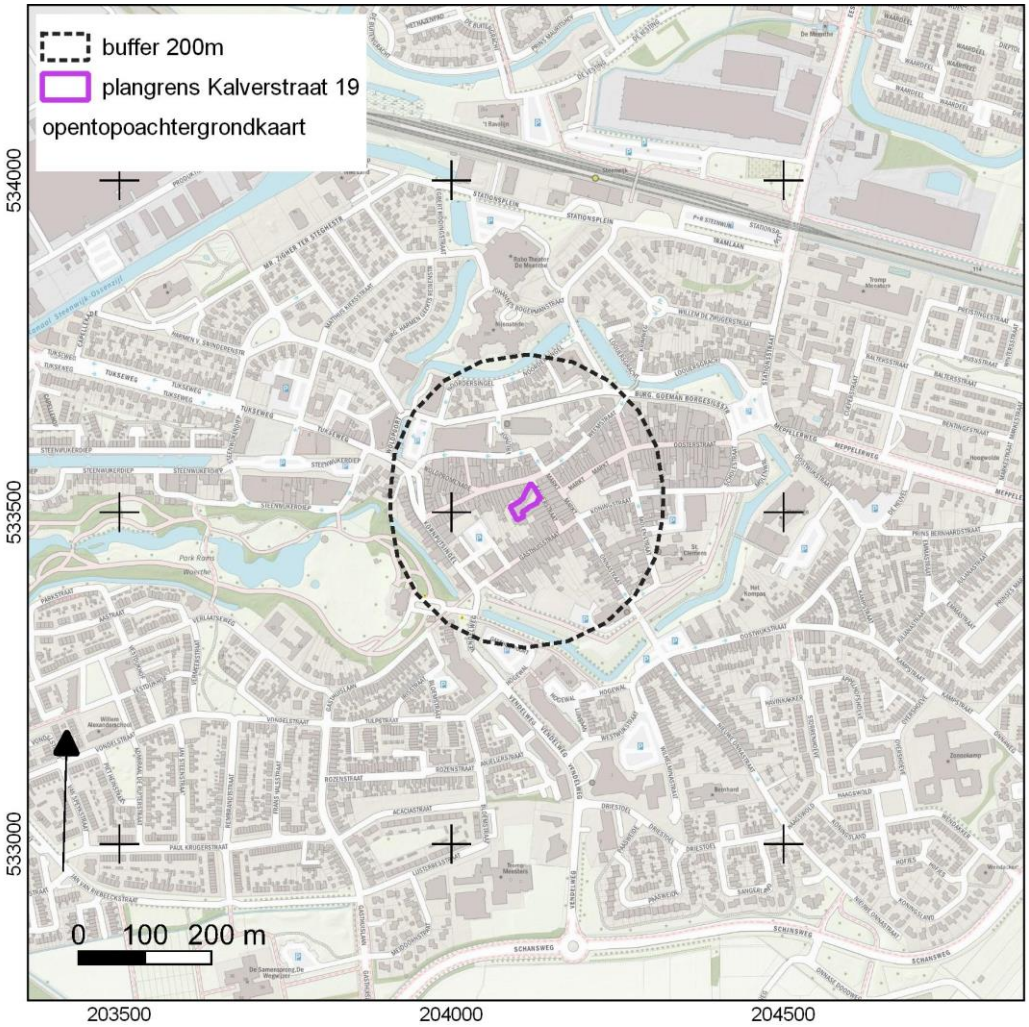

Afbeelding 1. Ligging van het plan- en onderzoeksgebied (zwarte stippellijn = buffer van 200 m)

1.3 ADMINISTRATIEVE GEGEVENS

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	
Provincie	Overijssel
Gemeente	Steenwijkerland
Plaats	Steenwijk
Beheerder/eigenaar grond	onbekend
Toponiem	Kalverstraat 19
Kadastrale perceelnummer(s)[2]	4405, 3181 en 32663.
Laagland Archeologie projectnummer	STKA201

[2] kadastralekaart.com

Datum conceptrapportage	7-02-2021
Datum definitief rapport	
XY-coördinaten rondom	204118/533544
	204134/533520
	204098/533487
	204088/533508
Kaartblad	16G
Oppervlakte	Perceel circa 980 m^2, waarvan bebouwd circa 580 m^2
Datering	Volle – en late middeleeuwen, nieuwe tijd
Complextype	Nederzettingsresten
Onderzoeksmeldingsnr.	4644413100
AMK-terrein	13959 (historische kern Steenwijk)
Vondstmeldingsnr.	n.v.t.
Type onderzoek	Bureauonderzoek
Opdrachtgever	Junco B.V.
Goedkeuring bevoegde overheid	
Bevoegde overheid	Gemeente Steenwijkerland
Adviseur namens bevoegde overheid	A. Vissinga (Het Oversticht)
Beheer documentatie	E-depot voor de Nederlandse archeologie Archief Laagland archeologie BV
Uitvoerder	Laagland Archeologie BV Virulyweg 21F-G 7602 RG Almelo
Auteur	L.C. Nijdam (senior-KNA-prospector)
Projectleider	Erwin Brouwer Erwin.brouwer@laaglandarcheologie.nll

Tabel 1. Objectgegevens.

1.4 Huidige situatie en toekomstig gebruik

De noord- en oostzijde van het plangebied zijn bebouwd. De zuidzijde is in gebruik als parkeerruimte, die toegankelijk is vanaf de Kalverstraat. Het huidige pand heeft een winkelfunctie en het oorspronkelijke bouwjaar staat op 1900.[3] Het kan zijn dat het oorspronkelijke bouwjaar afwijkt. De bebouwing op het achtererf lijkt op basis van oude kaarten gerealiseerd te zijn tussen 1950 en 1960.[4] De bodemverstoring die bij deze bouwwerkzaamheden heeft plaatsgevonden is onbekend. In het bouwarchief van de gemeente Steenwijkerland staat dat de magazijn- en winkelruimten een aantal malen zijn vergroot en verbouwd en wel in de jaren 1966 (verbouwen winkel), 1969 (vergroten magazijn en winkelruimte) en 1974 (verbouwen winkel).

[3] BAG (Basisregistratie Adressen en Gebouwen)

[4] Kadaster 1950-2019

Het huidige maaiveld ligt op 5,7 m +NAP. Ten westen van de bebouwing ligt het maaiveld 20 cm lager.[5] Het oorspronkelijke maaiveld loopt naar het westen af. De milieutechnische condities en het huidige grondwaterpeil zijn niet bekend.

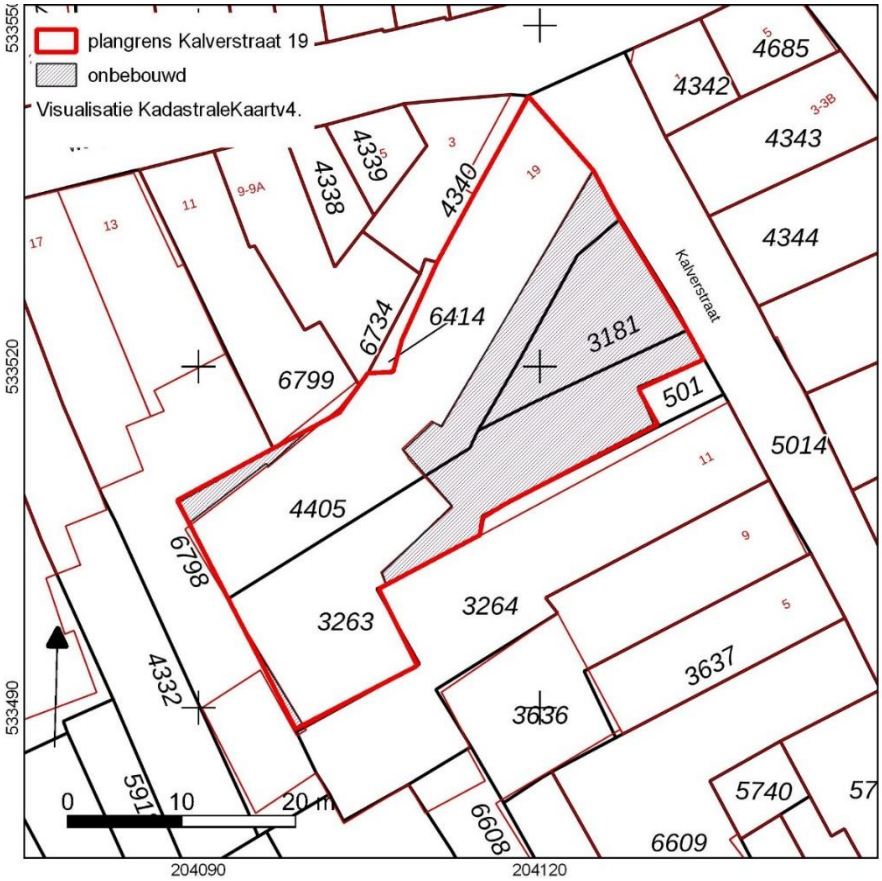

Afbeelding 2. Kadastrale van het plangebied.[6] Het onbebouwde terrein is grijs gemaakt.

[5] AHN-2

[6] Kadaster 2020

Afbeelding 3. Inrichtingstekening Kalverstraat (Bron: opdrachtgever).

1.5 GEPLANDE VERSTORING

Het is de bedoeling om op de noordelijke helft van het perceel 14 appartementen te bouwen (zie afbeelding 3). Achter op het perceel aan de zuidzijde komt dan een gemeenschappelijke fietsenstalling. De zuidelijke helft wordt vrij groen ingericht met een toegangspad, tuin en enkele bomen. Waarschijnlijk komt hier ook de ondergrondse infrastructuur te liggen. Er is nog geen uitgewerkt funderingsplan voorhanden. Het is waarschijnlijk dat onder de toekomstige bebouwing heipalen nodig zijn en dat een balkenfundering zal worden toegepast. De verwachting is dat er graafwerkzaamheden tussen 50 en 100 cm -mv zullen worden uitgevoerd.

1.6 ONDERZOEKSDOEL

Het uitgevoerde onderzoek behoort tot de eerste fase in het huidige archeologische onderzoeksproces (zie bijlage 1). De initiatiefnemer beoogt met het hier uitgevoerde onderzoek te voldoen aan de gemeentelijke regelgeving omtrent archeologisch onderzoek. Het bureauonderzoek heeft tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen aan de hand van bestaande bronnen, en te bepalen of en zo ja welke delen van het plangebied in aanmerking komen voor vervolgonderzoek. Op grond van de resultaten van dit onderzoek kan worden beoordeeld of en zo ja, welke vorm van vervolgonderzoek nodig is om de archeologische waarde van het gebied te kunnen vaststellen.

HOOFDSTUK 2 INVENTARISATIE

2.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden kort en bondig de relevante landschappelijke ontwikkeling, de bekende archeologische waarden in de omgeving van het plangebied en de historische situatie beschreven. Voor wat betreft de in de tekst genoemde archeologische perioden wordt verwezen naar bijlage 2.

2.2 LANDSCHAPPELIJKE ONTWIKKELING

Uit paleogeografische kaarten, die een gereconstrueerd aardkundig landschap weergeven, is te zien dat Steenwijk is gelegen op een smalle landtong, die in de oostzijde verbonden is aan hogere gronden (zie afbeelding 6). In het noorden, zuiden en westen bevinden zich al rond 2.750 v. Chr. veenmoerassen. Vermoedelijk is er al lange tijd een doorgang naar het noordwesten over de smalle veenstrook en voorgangers van de Steenwijker Aa. De hoge zand- en leemgronden waarop Steenwijk ligt, vormen de zuidwestelijke stuwwal van het glaciale bekken dat gelegen is ten noordoosten van Steenwijk.[7] Deze landschapsvormen kennen hun oorsprong in het Saalien. In de laatste ijstijd (Het Weichselien) zijn aan de onderzijde, in de luwte van de stuwwallen, gordeldekzanden afgezet.[8] De hoger gelegen plateaus werden juist kaal geblazen, dit laatste is vermoedelijk in het plangebied gebeurd, waardoor keileem dicht onder het maaiveld kan voorkomen. Het glaciale bekken is in de duizenden jaren erna opgevuld met sediment, waarna vervolgens de vorming van uitgestrekte veenmoerassen plaatsvond (zie afbeeldingen 4a en 4b). Steenwijk is ontstaan op de overgang van vaste grond en veen op een strategische belangrijke doorgaande route naar het noorden. Het plangebied lijkt buiten het bereik van de veenmoerassen te zijn gebleven.

[7] Alterra 2017 (Geomorfologische kaart)

[8] Berendsen 2004

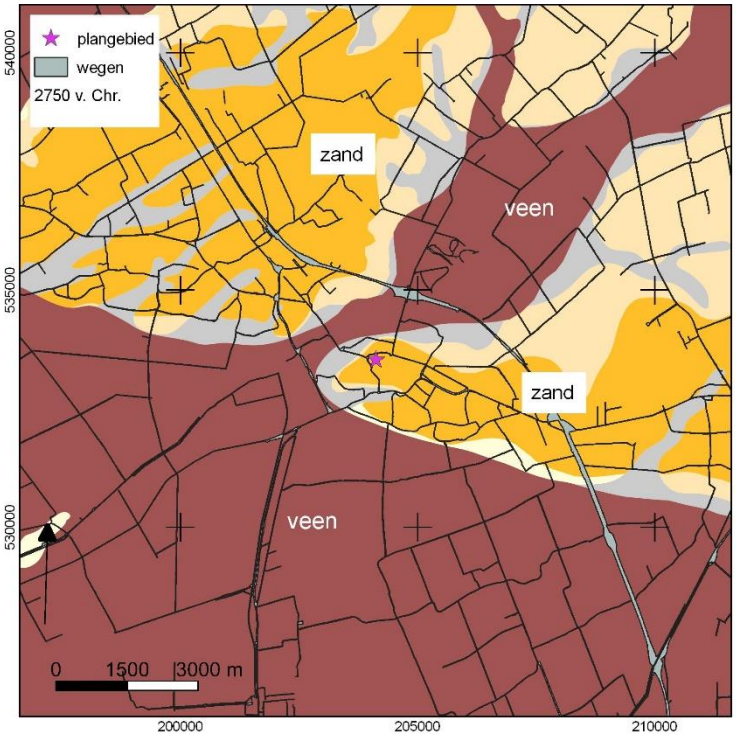

Afbeelding 4a. Paleogeografie rond 2.750 v. Chr.[9]

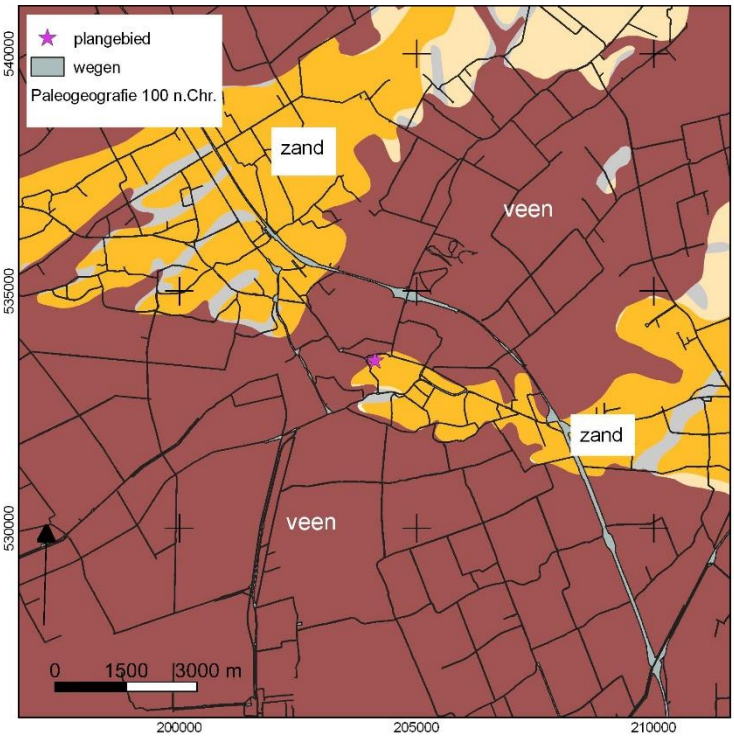

Afbeelding 4b. Paleogeografie rond 100 na Chr.[10]

[9] Vos e.a. 2018

[10] Vos e.a. 2018

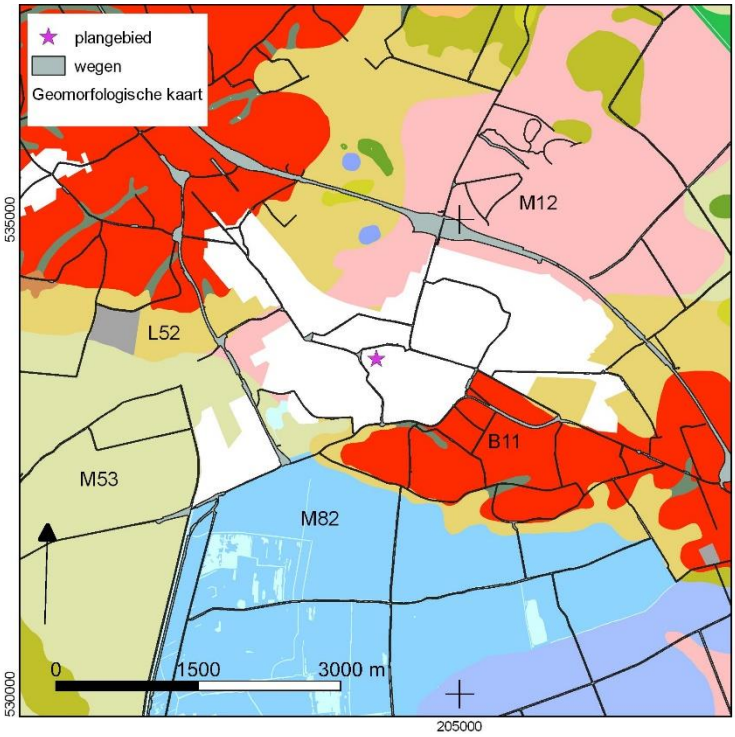

Afbeelding 5. Geomorfologische kaart van het de omgeving van Steenwijk.[11]

Het plangebied is op de geomorfologische kaart gekarteerd als bebouwd gebied. De kern van Steenwijk is gelegen op de noordelijk uitloper van stuwwal, die ten zuidoosten van het centrum ligt (code B11). Rondom de stuwwal liggen gordeldekzandwelvingen (code L52). Ten noordoosten van het plangebied ligt een vlakte van smeltwaterafzettingen (code M12). Ten zuiden bevindt zich een ontgonnen veenvlakte (code M82) en ten zuidwesten een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden (code M53). Dat het centrum van Steenwijk op de uitloper van een stuwwal ligt is goed te zien op een hoogtekaart op basis van het AHN-2 (zie afbeeldingen 5 en 6).

Steenwijk is op de bodemkaart niet gekarteerd. Op basis van de hoge ligging en mogelijk de aanwezigheid van een keizandlaagje kunnen sporen van podzolisatie verwacht worden. Keileem dat mogelijk hoog in het profiel voorkomt zal zorgen voor waterstagnatie en roestvlekken, waardoor een eventuele podzolbodem waarschijnlijk slecht ontwikkeld is.

[11] Alterra 2018

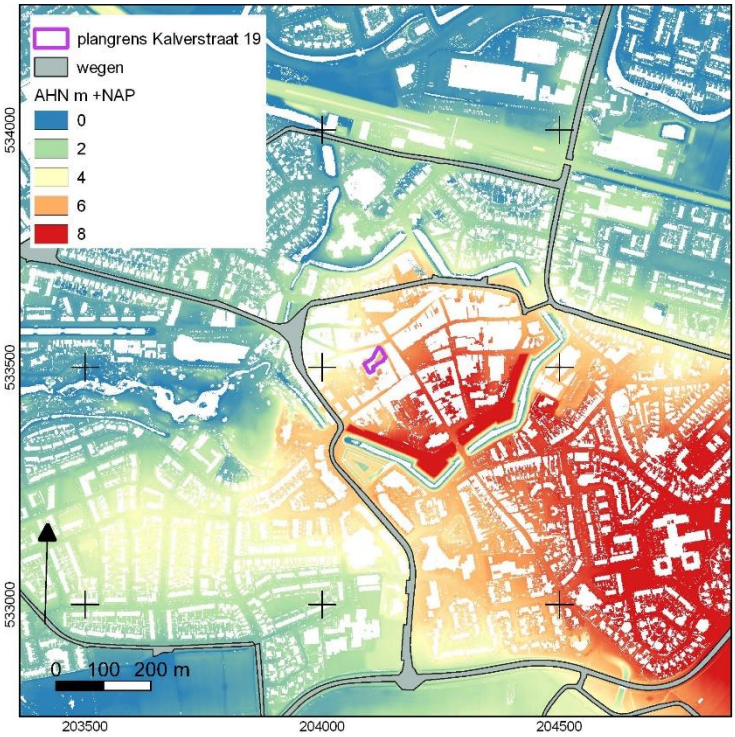

Afbeelding 6. Hoogtekaart van de omgeving van Steenwijk.[12]

2.3 ARCHEOLOGIE

2.3.1 BEKENDE ARCHEOLOGISCHE WAARDEN

Bijlage 4 toont de locaties van de bekende archeologische waarden en de uitgevoerde archeologische onderzoeken in de omgeving van het plangebied. In bijlage 3 staan op de archeologische beleidskaart van Steenwijkerland nog diverse andere historische elementen.

2.3.2 VONDSTLOCATIES

1025477 (direct N): keramiek, muur LMEB.
1103289 (120 m NW): bij niet archeologisch graafwerk zijn hier talrijke vondsten uit de late middeleeuwen geborgen waaronder een kogel, een mes, schrijflei, een kom/schaal, steengoed Siegburg etc. etc.
1040289 (130 m N): grondsporen van funderingen, veldkeien, tufstenen blok en bakstenen behorende bij voorgangers van de St. Clementskerk gedocumenteerd bij opgravingen in 1974 en 1978.
1093532 (190 m W): (zie onderzoeksmelding 2185229100, hoofdstuk 2.3.4)
1082541 (150 m W): (zie onderzoeksmelding 2121238100, hoofdstuk 2.3.4)
1069679 (190 m ZW): keien, die mogelijk de onderste laag van een fundering vormden van een blokhuis.
1143601 (170 m Z): zie onderzoeksmelding 456236100, hoofdstuk 2.3.4).

[12] AHN-2 2007-2012

2.3.3 AMK-TERREINEN

Het plangebied bevindt zich redelijk centraal binnen AMK-terrein 13959, de middeleeuwse kern van de stad Steenwijk (zie bijlagen 3 en 4). Hierbinnen liggen twee aandachtsgebieden te weten A15 en A17. A15 betreft de St. Clemenskerk met een oudste vermelding uit 1109 en A17 is bij benadering de ligging van de 11e eeuwse nederzetting Middelwijk.[13].

2.3.4 EERDER ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK

In de omgeving van het plangebied hebben eerder archeologische onderzoeken plaatsgevonden. De onderzochte locaties zijn afgebeeld in bijlage 4 en liggen binnen 200 m van het plangebied. Het gaat om de volgende meldingen:

Melding 2121238100 (80 m W): Door de archeologische werkgroep Steenwijkerland (WAS) is hier een archeologische begeleiding uitgevoerd, waarbij bewoningssporen uit de vroege Nieuwe tijd zijn gevonden. Het gaat om een keldervloer, een rond gemetselde put en twee afvalkuilen gevuld met dakpan-, baksteenpuin en slakmateriaal.[14]

Meldingen 2107039100 (bureauonderzoek met verkennende boringen) en 2185229100 (archeologische begeleiding, 150 m W): Ter plaatse werden resten van infrastructurele werken en de stadswallen en grachten verwacht. De boringen zijn veelal gestuit op puin. In boringen die konden worden doorgezet is in de westzijde een dunne veenlaag aangeboord onder een 1,3 m dik ophogingspakket. In de westzijde werd daaronder dekzand aangetroffen en in de oostzijde keileem. De grens tussen deze twee eenheden ligt min of meer in het plangebied.[15] Later werd hier nog een begeleiding van graafwerkzaamheden uitgevoerd, waaruit is gebleken dat er nog allerlei goed geconserveerde archeologische resten uit de Nieuwe tijd in de bodem aanwezig zijn.[16]

Melding 2219784100 (115 m NW): Uit de boringen zijn geen aanwijzingen voor grootschalige bodemverstoring naar voren gekomen. Gezien de aanwezigheid van kabels en leidingen, die proefsleufonderzoek zouden belemmeren, is een archeologische begeleiding van de werkzaamheden geadviseerd.[17]

Melding 2229211100 (115 m ZZO): Hier is een booronderzoek uitgevoerd. Een boring is hierbij diverse malen gestuit op mogelijk een bakstenen fundering. In de overige drie boringen is de bodem geroerd tot in de C-horizont, die zich op een diepte van tenminste 110 cm -mv bevond. Vervolgonderzoek werd niet nodig geacht.[18]

---

[13] Archeologische Monumenten Kaart (AMK) 2014

[14] Wijnberg 2005

[15] Van den Berghe 2006

[16] Van den Berghe 2010

[17] Aalbersberg 2008

[18] Vissinga 2009

Melding 4565236100 (100 m Z): Het betreft een proefsleufonderzoek waarbij vondstarme ophogingspakketten zijn aangetroffen. Een doorstart naar een opgraving werd nodig geacht bij ingrepen dieper dan 70 cm- mv. De oudste vondst betrof een 13e eeuwse kogelpotfragment. Een aangetroffen cultuurlaag gelegen op circa 1,0 m diepte, onder opgebrachte grond, bevatte helaas geen daterend materiaal.

De natuurlijke ondergrond bestond uit keileem, waarvan de bovenzijde gebioturbeerd was.[19]

Meldingen 2290342100 (170 m ZZW): Uit het bureauonderzoek blijkt dat ter plaatse van de kruising met de singelgracht tot in de 19e eeuw een brug heeft gelegen. Aan de stadskant daarvan lag de Gasthuispoort. Beide lijken te zijn gesloopt in de 19e eeuw. Op de plek van de brug is de gracht gedempt met ter hoogte van het water een gemetselde duiker. Uit het veldonderzoek blijkt dat bij de bouw van de duiker waarschijnlijk de restanten van de brug verloren zijn gegaan. Wel zijn van de | Gasthuispoort mogelijk nog diepere delen zoals funderingen aanwezig. Daarom luidt het advies om aan de centrumzijde van de gracht bodemingrepen dieper dan een meter archeologisch te laten begeleiden.[20]

Melding 2245136100 (170 m ZZW): Uit het veldonderzoek blijkt dat in het gebied hoogstwaarschijnlijk geen intacte bodemlagen meer aanwezig zijn. Evenmin zijn archeologische indicatoren aangetroffen zoals bewerkt vuursteen of scherven aardewerk. Wij adviseren geen nader archeologisch onderzoek te ondernemen.[21]

2.4 Historie

De naam Steenwijk wordt voor het eerst vermeld rond 1141 en Steenwijk kreeg later stadsrechten. De eerste vermelding van de Sint Clemenskerk is rond 1206. Het huidige kerkgebouw is rond 1422 gebouwd. Tijdens opgravingen van de ROB tussen 1975 en 1977 echter is een houten kerk aangetroffen, die rond 1000 gedateerd kan worden.[22] Vanaf de 14e eeuw werd een begin gemaakt met een aantal grote verdedigingswerken. De noordoostzijde van de stad was relatief beschermd door de moerasgebieden langs de Aa. Aan de zuidwestkant worden de eerste wallen en grachten aangelegd. De grachten aan de oostzijde zijn pas later gegraven. Een stadsmuur is er nooit gekomen. In 1413 werd een deel van de stad en een deel van de vestingwerken totaal vernield door invallende Friezen en in 1523 nogmaals de gehele stad door invallende Geldersen.

[19] Vosselman 2017

[20] Bongers 2010

[21] Bongers 2009

[22] Sueur en Schrijvers 2006

Bij deze laatste inval is een groot deel van de stad en omgeving verwoest door grote branden. Vrijwel de hele stad werd in de as gelegd met uitzondering van de (drie) kerken en zeven woonhuizen. Bij opgravingen in de binnenstad komt deze brandlaag nog dikwijls aan het licht. Na deze grote stadsbrand werden woonhuizen vooral nog in steen opgetrokken.[23] Uiteindelijk was het beeld van de stad zoals die gekarteerd werd door Van Deventer rond 1550 (zie afbeelding 5)[24]. De Kalverstraat heeft haar naam te danken aan de vroegere kalverenmarkten.[25]

In de periode 1591 en 1592 werd de stad opnieuw belangrijk versterkt en omstreeks 1621 werd de stad met aarden wallen omgeven en werden grachten en bastions aangelegd (zie afbeelding 6).

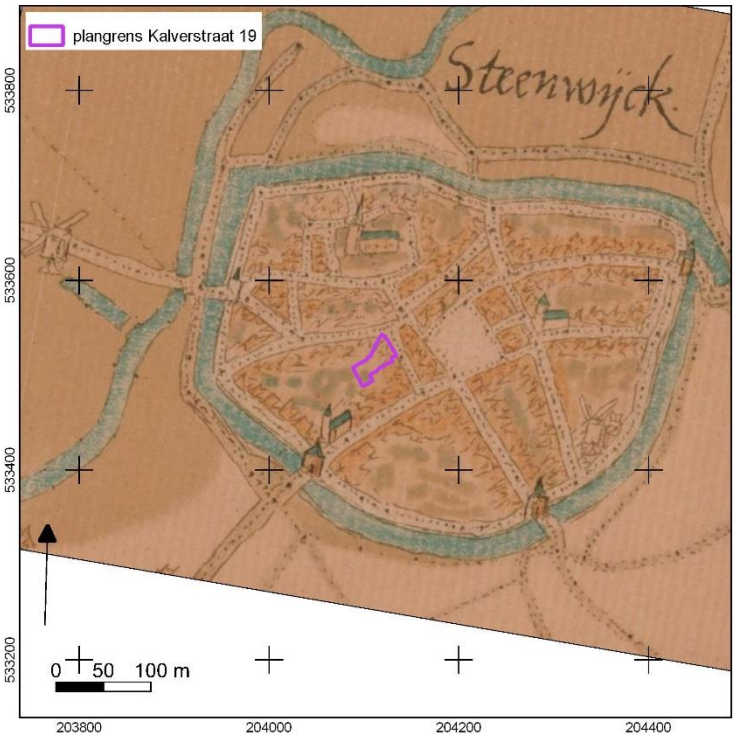

Afbeelding 7. Plangebied op een kaart van Van Deventer uit circa 1550.

[23] Van der Tuin, 2018

[24] het beeld van bebouwingsdichtheid binnen de stadsmuren is mogelijk wat

[25] Van der Tuin, 2018

Afbeelding 8. Plangebied op een uitsnede van de kaart van Bleau van 1649.

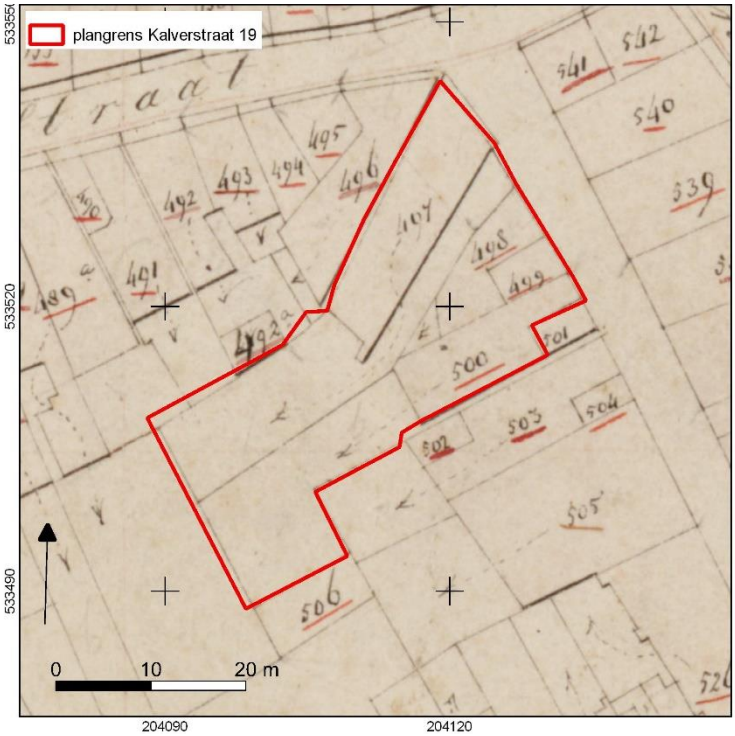

Afbeelding 9. Plangebied op de minuutplan 1811-1832. Perceel 497 was in gebruik als huis + erf van een winkelier. Percelen 498/499 waren in gebruik als huis + erf van een apotheker. Perceel 500 was een schuur + erf van een timmerman, die vermoedelijk woonde op perceel 501.[26]

[26] Kadaster 1811-1832 + OAT

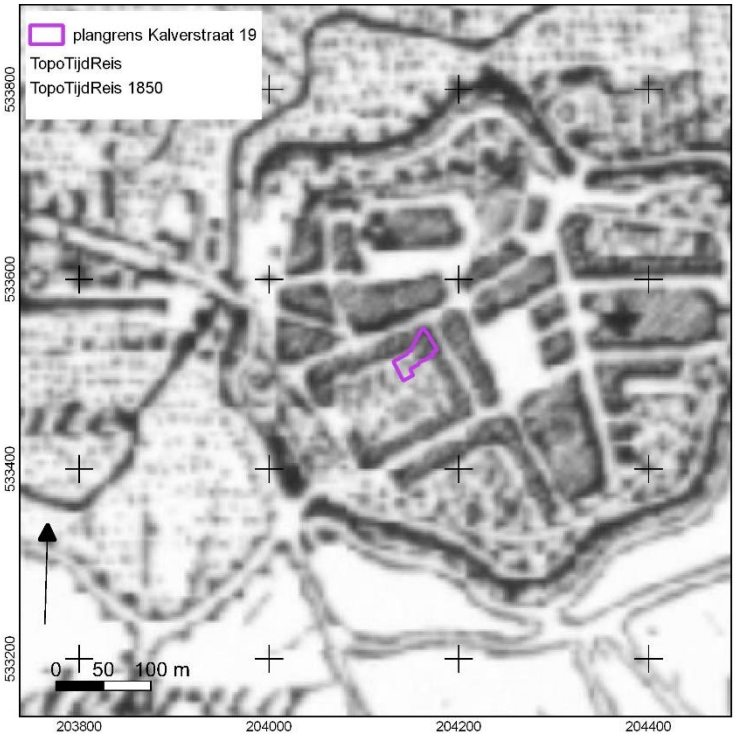

Afbeelding 10. Uitsnede uit de topografische kaart van 1850.[27]

Afbeelding 11. Uitsnede uit de topografische kaart van 1950.[28]

[27] Bureau Militaire Verkenningen 1850 - 1950

[28] Bureau Militaire Verkenningen 1850 - 1950

Afbeelding 12. Uitsnede uit de topografische kaart van 1980.[29]

[29] Kadaster 1950 - 2019

HOOFDSTUK 3 CONCLUSIE EN VERWACHTING

Het plangebied ligt op een stuwwal zonder of met slechts een dunne laag dekzand. De verwachting is dat de natuurlijke bodem bestaat uit een dunne laag keizand op keileem. Oorspronkelijk zouden slecht ontwikkelde podzolgronden aanwezig kunnen zijn geweest. Niet bekend is of, voordat de stad zich ontwikkelde, ter plaatse ook akkers hebben gelegen of dat er sprake was van een vol-middeleeuwse nederzetting, onder de naam Middelwijk. Vanaf de 14^{e} eeuw ontstond de middeleeuwse vestingstad Steenwijk. Aan de straatzijde zullen waarschijnlijk eerst houten en later, na de grote stadsbrand in 1523, stenen huizen gebouwd zijn. De achtererven zullen een deel van de tijd gebruikt zijn als groentetuin, maar mogelijk ook als werkplaats voor allerlei soorten ambachten (smidse, weverij, etc.).

De kans op archeologische resten in het plangebied is groot. Het gaat dan met name om sporen uit de volle- en late Middeleeuwen. De verwachting is dat door het gebruik van de grond als (groente)tuin de natuurlijke humusrijke bovenlagen zijn doorgespit, waardoor een matig tot sterk humeuze bovengrond zich direct op de ongeroerde ondergrond (C-horizont) bevind. Eventuele oudere sporen (Steentijd – Vroege middeleeuwen) zijn door het latere gebruik zeer waarschijnlijk niet meer aanwezig.
De geroerde bovengrond heeft in steden vaak een dikte van tenminste 50 cm. Deze kan bestaan uit een stapeling van slooplagen of omgespitte grond.

HOOFDSTUK 4 SELECTIEADVIES

Het wordt aangeraden om bij de nieuwbouw archeologievriendelijk te bouwen. Een handreiking voor archeologie vriendelijke bouwen is te vinden op de website van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed. [30] Dit houdt kortweg in dat er voldoende ruimte (2-3 meter) tussen heipalen blijft om in de toekomst nog onderzoek te kunnen doen. Verder dient graafwerk – ook sloopwerkzaamheden - zich te beperken tot 20 cm boven de intacte bodem, die verwacht wordt op 50 cm -mv. Booronderzoek kan worden uitgevoerd om deze diepte vast te stellen. Deze 20 cm vormt een bufferzone, omdat in de praktijk de verstoring altijd dieper is dan de graafdiepte. Er zou dan tot 30 cm -mv gegraven kunnen worden. Door het laten uitvoeren van verkennende boringen kan de dikte van de geroerde laag worden vastgesteld. Indien sloopwerkzaamheden dieper dan 30 cm -mv zijn voorzien, dan wordt geadviseerd dit onder archeologische begeleiding te laten plaatsvinden.

Indien het niet lukt of dat het niet wenselijk is om de nieuwe bodemverstoring te beperken tot 30 cm -mv, wordt aanbevolen om na de sloop van de bestaande bebouwing een archeologisch proefsleufonderzoek uit te voeren om na te gaan of zich nog archeologische grondsporen in het plangebied bevinden. Hierbij dient rekening te worden gehouden met een doorstart naar een volledige opgraving.

Nog een optie is om het graafwerk plaats te laten vinden onder archeologische begeleiding. Als er geen of weinig vondsten zijn is dit de snelste en goedkoopste methode. Als er wel sporen zijn, zullen de kosten en het tijdspad uitlopen en moeilijker beheersbaar zijn.

Voor zowel een archeologische begeleiding als een proefsleuvenonderzoek is een door het bevoegd gezag goed te keuren Programma van Eisen (PvE) vereist. Het PvE borgt enerzijds het archeologisch-wetenschappelijk belang en anderzijds de belangen van de opdrachtgever.

Bij elke graafwerk, dus ook tot 30 cm -mv wordt de archeologische werkgroep van Steenwijkerland graag ingelicht, die komen dan om eventuele archeologische vondsten te registreren en veilig te stellen. Contactpersoon van de werkgroep is Zwaan Beijk (06-22847925) of kijk op https://www.historischeverenigingsteenwijk.nl/was/.De implementatie van dit advies is in handen van de Gemeente Steenwijkerland.

Mochten bij graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten of grondsporen worden aangetroffen, dan geldt conform de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (033 421 74 56) of via de website: www.cultureelerfgoed.nl/contact.

[30] Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2016

literatuur

Aalbersberg, G., 2008. *Plangebied Woldpoort – Prinsenhoven te Steenwijk, gemeente Steenwijkerland; archeologisch vooronderzoek: een inventariserend onderzoek.* RAAP-notitie 2966.
Berendsen, H.J.A., 2008. *De vorming van het land*. Assen.
Bongers, J,M.G., 2009. *Steenwijk Gasthuispoort (Gemeente Steenwijkerland, Ov.) Een Inventariserend Archeologische Veldonderzoek*. Steekproefrapport 2009-06/01.
Bongers, J,M.G., 2010. *Steenwijk Gasthuispoort II (Gemeente Steenwijkerland, Ov.) Een Inventariserend Archeologische Veldonderzoek*. Steekproefrapport 2010-06/15.
Mulder, E.F.J. de., 2003. *De ondergrond van Nederland.* Groningen.
Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed 2016. *https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/bodemverstoring/documenten/publicaties/2016/01/01/handreiking-archeologievriendelijk-bouwen*.
Van Berkel, G. en K. Samplonius, 2006: *Nederlandse plaatsnamen herkomst en historie.*
Van den Berghe, K.J., 2006. *Onderzoeksgebied Woldpoort-Paardenmarkt te Steenwijk, gemeente Steenwijkerland; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek.* RAAP-rapport 1309.
Van den Berghe, K.J., 2010. *Plangebied Woldpoort-Paardenmarkt te Steenwijk, gemeente Steenwijkerland; archeologisch onderzoek: begeleiding van grondroerende werkzaamheden.* RAAP-rapport 2010.
Van der Tuin, J.D., 2018. *https://www.historischeverenigingsteenwijk.nl/lexicon/*index.pdf
Vissinga, A., 2009. Archeologische Rapporten Oranjewoud 2009/09. Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in plangebied Onnastraat 38/40 te Steenwijk. Projectnr. 189715.
Vosselman, J., 2017. *Holleboomlocatie in Steenwijk, gemeente Steenwijkerland; archeologisch vooronderzoek: een proefsleuvenonderzoek.* RAAP-notitie 6107.
Wijnberg, C.J., 2005. *Verslag archeologische opgraving binnenhoek Korte Woldstraat-Cornputsingel.*

Archeologische databases/internetbronnen (geraadpleegd in december 2020)

Basisregistratie Adressen en Gebouwen (BAG). Geraadpleegd op 26-01-2021 op https://bagviewer.kadaster.nl
www.archis.cultureelerfgoed.nl AMK-terreinen, onderzoeksmeldingen en waarnemingen geraadpleegd op 27-01-2021.

Gebruikte kaarten (geraadpleegd in december 2020)

AHN 2007-2012. *Actueel Hoogtebestand Nederland.* Geraadpleegd via www.pdok.nl op 27-01-2021.
Alterra 2014. *Bodemkaart van Nederland 1:50.000 digitaal.* Geraadpleegd op www.pdok.nl op 27-01-2021.

Alterra 2019. *Geomorfologische kaart van Nederland 1:50.000 digitaal.* Geraadpleegd op www.pdok.nl op 27-01-2021
Bleau, J, 1649. *Stadsplattegrond van Steenwijk.* Geraadpleegd op https://www.oudelandkaarten.nl/ op 27-01-2021.
Bureau Militaire Verkenningen 1850-1950. *Militair Topografische kaarten van Nederland, Bonnebladen 1:25.000.* Geraadpleegd op www.topotijdreis.nl
Kadaster 1811-1832. *Minuutplan Steenwijk, Overijssel, sectie E, blad 01 en Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel (OAT).* Geraadpleegd op de beeldbank van de RCE
Kadaster 1950-2020. *Topografische kaarten van Nederland 1:25.000*. Geraadpleegd op www.topotijdreis.nl op 27-01-2021.
Opentopo 2020. Geraadpleegd op www.pdok.nl op 27-01-2021.
Sueur, C. en R. Schrijvers, 2006. *Archeologische verwachtingen- en beleidskaart voor het grondgebied van Steenwijkerland. De aanzet tot het ontwikkelen van ruimtelijk archeologiebeleid.* Vestigia Rapport V337.
Van Deventer, J. 1550. *Stadsplattegrond van Deventer.* Geraadpleegd op https://www.oudelandkaarten.nl/ op 27-01-2021
Vos, P., M. van der Meulen, H. Weerts en J. Bazelmans 2018: *Atlas van Nederland in het Holoceen. Landschap en bewoning vanaf de laatste ijstijd tot nu,* Amsterdam (Prometheus).

BIJLAGE 1AMZ-CYCLUS

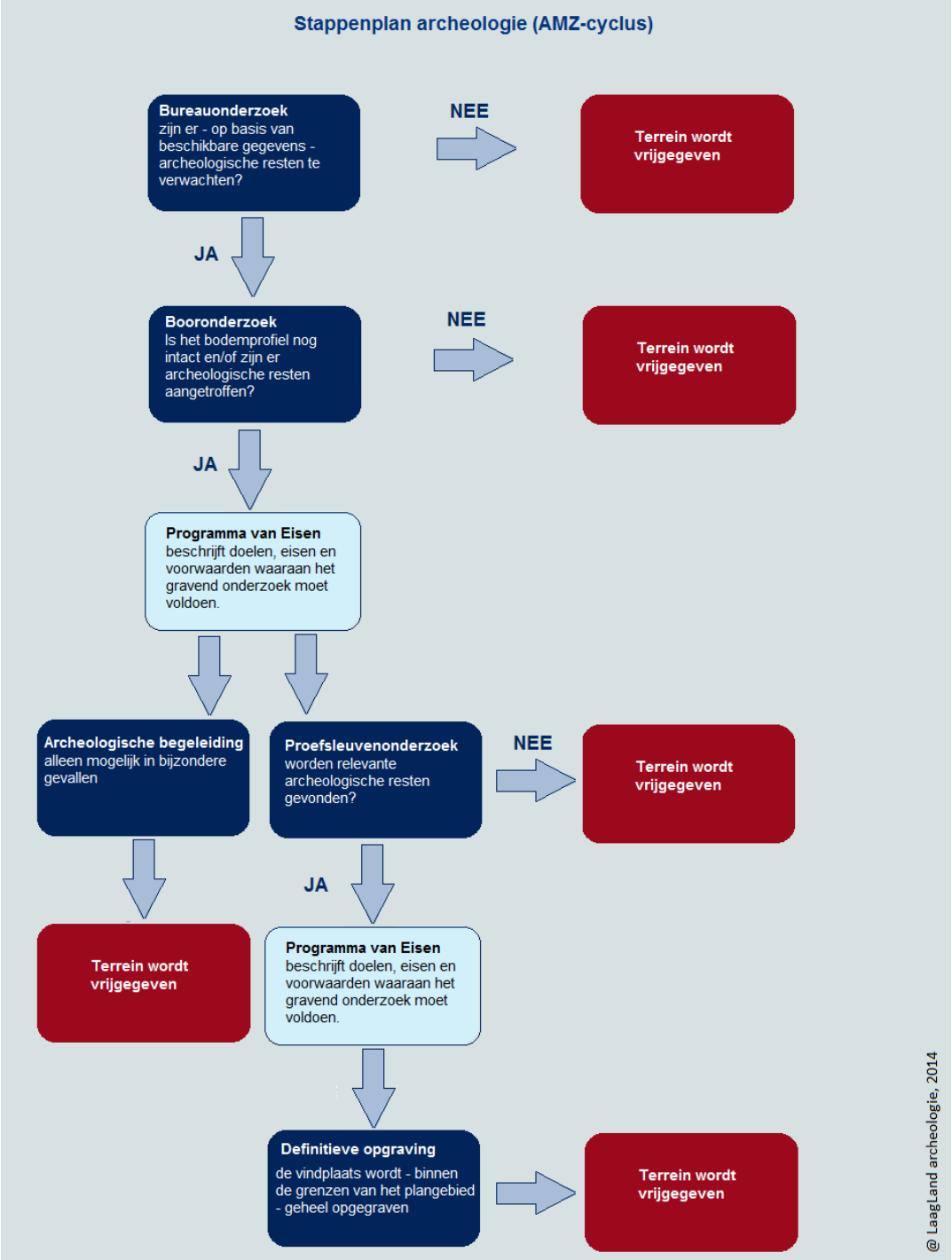

BIJLAGE 2 ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Archeologische perioden				Datering
Nieuwe tijd		C		-1795
		B		-1650
		A		-1500
Middeleeuwen		Laat		-1250
		Vol		-1050
		vroeg	Ottoons	-900
			Karolingisch	-725
			Merovingisch	-450
Romeinse tijd		Laat		-270
		Midden		-70 na Chr.
		Vroeg		-15 voor Chr.
Prehistorie	IJzertijd	Laat		-250
		Midden		-500
		Vroeg		-800
	Bronstijd	Laat		-1100
		Midden		-1800
		Vroeg		-2000
	Neolithicum	Laat		-2850
		Midden		-4200
		Vroeg		-4900/5300
	Mesolithicum	Laat		-6450
		Midden		-8640
		Vroeg		-9700
	Paleolithicum	Jong		-35.000
		Midden		-250.000
		Oud		

@ Laagland Archeologie, 2014

BIJLAGE 3 GEMEENTELIJKE ARCHEOLOGISCHE BELEIDSKAART

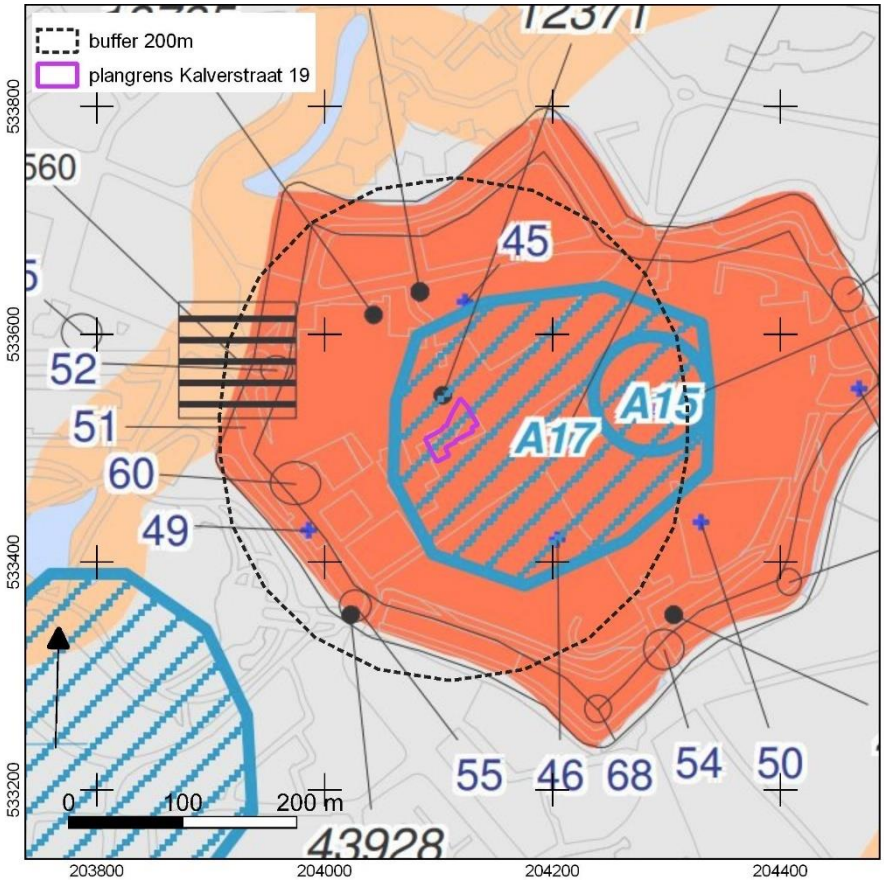

Bron: Gemeente Steenwijkerland 2012, geraadpleegd in november 2020. De Legenda staat op de volgende bladzijde.
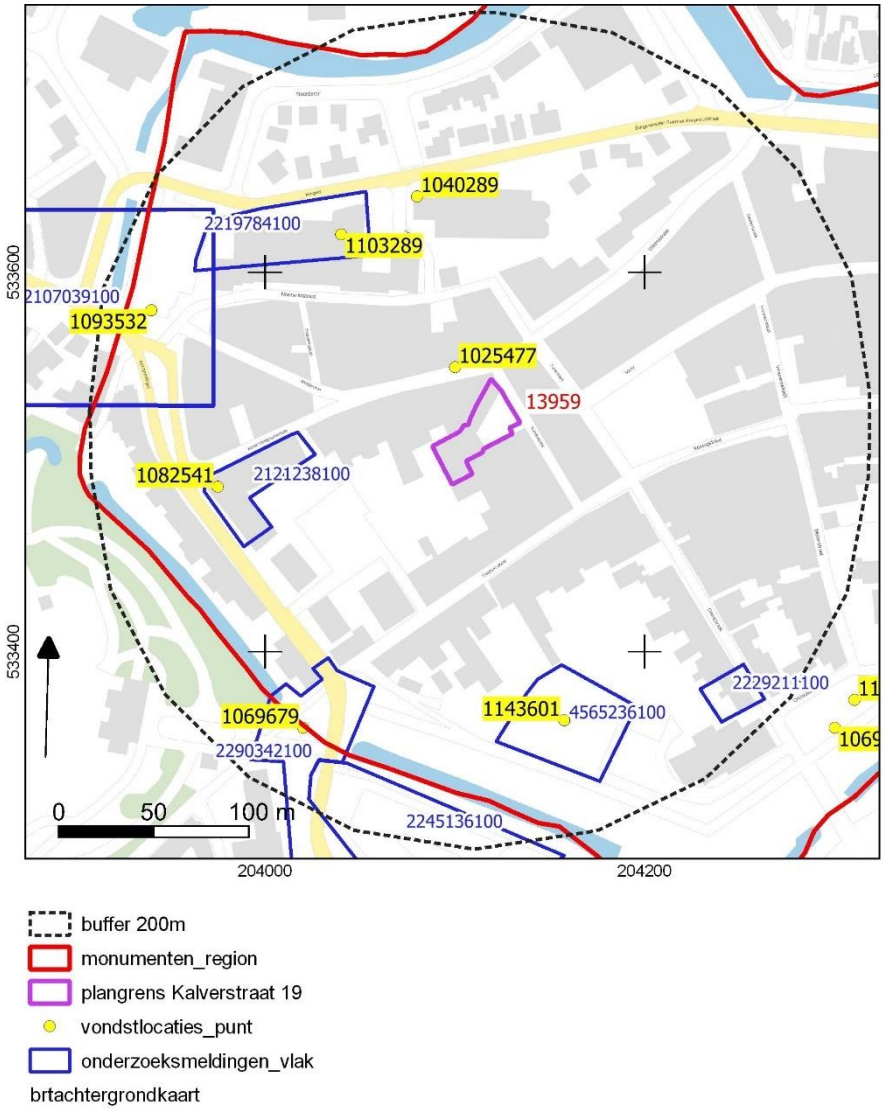
BIJLAGE 4 WAARNEMINGEN, AMK-TERREINEN EN ONDERZOEKSMELDINGEN